

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ (Μάρτιος 2005)

Συγγραφέας: ΤΑΤΙΑΝΗ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

Η σημαντικότερη συνέπεια των φυσικών καταστροφών και των κλιματικών αλλαγών της υψηλίου εκτιμάται ότι θα είναι οι μαζικές μεταναστευτικές ροές από τις πληγείσες περιοχές προς λιγότερο ευάλωτες χώρες^[ii]. Σύμφωνα με υπολογισμούς του Ερυθρού Σταυρού^[iii] περίπου 25 εκατομμύρια άνθρωποι ανά τον κόσμο έχουν ήδη καταστεί «περιβαλλοντικοί μετανάστες»^[iii]. Αν οι προβλέψεις αυτές ακούγονταν πριν από λίγα χρόνια ως κινδυνολογίες, τώρα πια μπορούμε να γνωρίζουμε ότι η σχέση περιβάλλοντος και μετανάστευσης είναι μια σχέση με...μέλλον. Τα παλιρροϊκά κύματα που έπληξαν την Ν.Α. Ασία τον προηγούμενο Δεκέμβριο αναμένεται, με βάση την εμπειρία από άλλες μικρότερου βεληνεκούς περιβαλλοντικές καταστροφές, ότι θα δημιουργήσουν αντανάκλαστικά μεταναστευτικά ρεύματα προς την Αμερική και την Ευρώπη και ότι θα επηρεάσουν σημαντικά την πολιτική τους σχετικά με τον έλεγχο της μετανάστευσης.

Στην Ευρώπη αναστέλλονται ήδη οι απελάσεις παρανόμων μεταναστών καταγόμενων από τις πληγείσες περιοχές μετά από έκκληση της Υπάτης Αρμοστείας Προσφύγων, ενώ συζητείται η δέσμευση ποσού δύο εκατομμυρίων Ευρώ από τον Κοινοτικό Προϋπολογισμό (Πρόγραμμα ΑΙΝΕΙΑΣ) για τη χρηματοδότηση δράσεων που σχετίζονται με την συγκράτηση του φαινομένου της παράνομης εμπορίας ανθρώπων και ιδίως παιδιών που παρατηρήθηκε αμέσως μετά τη θεομηνία.

Παρά το γεγονός ότι οι περιοχές αυτές βρίσκονται μακριά από τα σύνορα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, συνιστούν εδώ και αρκετά χρόνια κύριες πηγές εξαγωγής μεταναστών προς τα κράτη μέλη, όπως αποδεικνύουν μεταξύ άλλων και οι πρόσφατες συμφωνίες επανεισδοχής^[iv] της Ευρωπαϊκής Ένωσης με τη Σρι Λάνκα, το Μακάο και το Χονγκ Κονγκ. Με δεδομένη την περαιτέρω δραστική μείωση των πλουτοπαραγωγικών πηγών της Ν.Α. Ασίας και την απομάκρυνση 700.000 περίπου ανθρώπων από τις εστίες τους εξαιτίας των παλιρροϊκών κυμάτων, το ενδεχόμενο της αναζήτησης καλύτερης τύχης στα ευρωπαϊκά εδάφη είναι εξαιρετικά πιθανό.

Σε ποιο βαθμό η απόφαση ενός ατόμου να μεταναστεύσει οφείλεται αμιγώς σε περιβαλλοντικά αίτια είναι δύσκολο να εκτιμηθεί, καθώς η φτώχεια, η ανεργία και η

έλλειψη ή η κατάρρευση πολιτικών και κοινωνικών δομών σε μια χώρα, που αποτελούν τις συνήθεις αιτίες μετανάστευσης, συνδέονται άμεσα με περιβαλλοντικές καταστροφές. Ακόμη όμως και αν δεν αποτελεί τον άμεσο λόγο μετανάστευσης, ο περιβαλλοντικός παράγοντας συμβάλλει εξαιρετικά σε αυτήν. Οι μετακινούμενοι πληθυσμοί από το Κιργιστάν και το Τατζικιστάν κάθε χρόνο μετά από πλημμύρες και καθιζήσεις στην περιοχή της Λίμνης Αράλης είναι πολύ χαρακτηριστικό παράδειγμα.

Από την άλλη πλευρά, η ίδια η μετανάστευση επηρεάζει με τη σειρά της το περιβάλλον, κυρίως μέσω της συγκέντρωσης πληθυσμών σε μεγάλα αστικά κέντρα. Το γεγονός αυτό έχει συνέπειες όχι μόνον ως προς τις αστικές υποδομές, που αδυνατούν να εγγυηθούν από ένα σημείο και έπειτα την εξασφάλιση στοιχειώδους επιπέδου υγιεινής σε όλους, αλλά και ως προς την ύπαιθρο, η οποία, εγκαταλελειμμένη από τους παραδοσιακούς κατοίκους της, αφήνεται στο έλεος φυσικών φαινομένων, όπως πυρκαγιές και πλημμύρες.

Η αμφίδρομη αυτή σχέση περιβάλλοντος και μετανάστευσης αναγράφεται ήδη στην ημερήσια διάταξη σημαντικών διεθνών οργανισμών, όπως τα Ηνωμένα Έθνη (United Nations Environmental Programme), η Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας, η Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκός Οργανισμός Περιβάλλοντος), ο ΟΑΣΕ (Environmental Policy Committee). Όλοι προωθούν την έρευνα και επεξεργάζονται σχέδια με στόχο τον έλεγχο των περιβαλλοντικών παραγόντων που ωθούν τους ανθρώπους σε μετανάστευση^[v]. Δυστυχώς, όμως, καμία υπηρεσία του Ο.Η.Ε. δεν είναι ακόμη επιφορτισμένη με την αρωγή των «περιβαλλοντικών προσφύγων», καθώς αυτοί δεν εμπίπτουν στον ορισμό του πρόσφυγα της σχετικής Σύμβασης των Η.Ε. του 1951.

^[i] Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC) Report, 1990

^[ii] Red Cross and Red Crescent World Disasters Report 2003

^[iii] Βλ. ΟΑΣΕ, Background Paper for the Second Preparatory Seminar for the Thirteenth OSCE Economic Forum – Migration from an economic, environmental and security perspective, Almaty, Kazakhstan, Ιανουάριος 2005, σ. 6. Ο όρος αποτελεί παραλλαγή του “περιβαλλοντικού πρόσφυγα”, που συναντάται για πρώτη φορά το

1985 σε δημοσίευση Περιβαλλοντικού Προγράμματος των Η.Ε. με τον τίτλο “Environmental refugees”.

[iv] Οι Συμφωνίες Επανεισδοχής είναι συμφωνίες με τις οποίες ένα συμβαλλόμενο μέρος αναλαμβάνει την υποχρέωση να επιτρέψει την επιστροφή στο έδαφός του αφενός εκείνων των υπηκόων του που απελαύνονται από το έδαφος του άλλου, λόγω παραβίασης των όρων νόμιμης εισόδου και παραμονής, αφετέρου υπηκόων τρίτων χωρών που μετανάστευσαν στο αντισυμβαλλόμενο μέρος διερχόμενοι από τα δικά του σύνορα.

[v] Πρβλ. πρωτοβουλίες του ειδικού γραφείου Οικονομικών και Περιβαλλοντικών Δραστηριοτήτων του ΟΑΣΕ σε <https://www.osce.org/eea/>